

Εισαγωγή στον Πρωταγόρα του Πλάτωνα

Β. Η φιλοσοφική σημασία του διαλόγου

- Τα θέματα του «Πρωταγόρα» είναι στην ουσία δύο: (Α) η φύση της αρετής και (Β) ποιος μπορεί να διδάξει την αρετή, είναι οι σοφιστές τα κατάλληλα πρόσωπα για να αναλάβουν τη διδασκαλία της αρετής; Συνεπώς αντιπαρατίθενται όχι μόνο οι απόψεις περί αρετής του καθενός από τους δύο βασικούς συνομιλητές αλλά και οι μέθοδοι για την προσέγγιση της αλήθειας.

(Β) Αν και το θέμα της αρετής αποτελεί το θέμα της συζήτησης, το θέμα του αν η αρετή είναι διδακτή διαπερνά εμμέσως όλον τον διάλογο και αποκαλύπτεται στον αναγνώστη μέσα από τις διαφορετικές μεθόδους που ακολουθεί στη συζήτηση ο καθένας από τους συνομιλητές.

➤ Η μέθοδος του Σωκράτη είναι η **διαλεκτική**. Με συνεχείς ερωτήσεις διευκρινίζεται κάθε επιμέρους θέμα και κάθε όρος. Η ακρίβεια οδηγεί τους συνομιλητές σε μια απόλυτη γνώση και κατανόηση του θέματος.

➤ Η μέθοδος του Πρωταγόρα (και γενικώς των σοφιστών) είναι διαφορετική. Εκθέτει τις απόψεις του με τρεις τρόπους: 1) τον **μύθο**, 2) την **διάλεξη** και 3) τον **σχολιασμό των ποιητικών κειμένων**

1) Ο **μύθος** (κάθε αφήγηση που έχει ποιητικό χαρακτήρα, είτε προέρχεται από την παράδοση και τον θρύλο είτε πρόκειται για κατασκευή κάποιου διανοητή), παρά την ποιητική και συμβολική αξία του, δεν μπορεί να οδηγήσει με ακρίβεια στη φιλοσοφική και επιστημονική γνώση. [χρήση μύθου από Πλάτωνα (βλ μύθο σπηλιάς στην Πολιτεία) όχι ως αυτόνομο τρόπο, ισοδύναμο με τις άλλες φιλοσοφικές μεθόδους, αλλά πάντοτε για να συμπληρώσει μιαν αυστηρή φιλοσοφική απόδειξη] Πάντως, ο Πλάτωνας δεν είναι καθόλου επικριτικός με τον Πρωταγόρα για την χρήση του μύθου.

2) Για την χρήση, όμως, της **διάλεξης** ο Σωκράτης είναι ιδιαίτερα ειρωνικός, ισχυρίζεται πως έχει πολύ κακή μνήμη και δεν συγκρατεί όλες τις λεπτομέρειες από μια μακροσκελή διάλεξη. Σε μια διάλεξη, ο ακροατής δεν έχει καν τον χρόνο να εξετάσει όλες τις ιδέες που εκτίθενται. Είναι κατάλληλη ως μέθοδος πειθούς για πολιτικές συνελεύσεις και δικαστήρια, αλλά όχι ως μέθοδος προσέγγισης και κατάκτησης της αλήθειας για τη φιλοσοφία.

3) Η μέθοδος του σχολιασμού ποιητικών κειμένων ήταν μια γενικότερη συνήθεια των αρχαίων Ελλήνων, που αναφέρονταν στον Όμηρο και στους άλλους ποιητές ως αυθεντίες σε ζητήματα κάθε είδους, αλλά και των σοφιστών ιδιαίτερα, που ασχολήθηκαν με τις «ανθρωπιστικές επιστήμες». Ο Σωκράτης, όμως, αντιπαραθέτει την καχυποψία του (αλλά και του Πλάτωνα) απέναντι στο γραπτό λόγο (το γραπτό είναι βουβό, δεν μπορεί να απαντήσει σε αυτόν που θέτει ερωτήματα).

⇒ Γενικά, ο Πλάτωνας προσπαθεί να καταδείξει τις περιορισμένες δυνατότητες της σοφιστικής και να αναδείξει τη σωκρατική διαλεκτική ως μοναδική φιλοσοφική μέθοδο ικανή να οδηγήσει στην αλήθεια.

(Α) Το θέμα της φύσης της αρετής μένει στο τέλος μετέωρο, χωρίς να διατυπώνεται κάποιο οριστικό συμπέρασμα (οι δύο πρωταγωνιστές συμφωνούν να συνεχίσουν τη συζήτηση με κάποια άλλη ευκαιρία). Ο Πρωταγόρας, αρνείται την ύπαρξη του απολύτου και ασπάζεται τη σχετικότητα, ενώ ο Σωκράτης αναζητά μια αλήθεια γενική, καθολική και απόλυτη. Την ολοκληρωμένη αντίληψη του Πλάτωνα για την αρετή θα τη συναντήσουμε στην Πολιτεία.

Γ. Ο μύθος του Πρωταγόρα για τη δημιουργία του ανθρώπου και την αρετή.

- η **πατρότητα** του μύθου αυτού, με τη μορφή στην οποία μας τον παραδίδει ο Πλάτωνας, ανήκει προφανώς στον περίφημο σοφιστή: με βάση τις φιλοσοφικές και κοινωνιολογικές απόψεις του Πρωταγόρα, ο μύθος δεν έρχεται σε αντίθεση με τις διδασκαλίες του, ούτε τις παραποιεί.
- παρά τις αντιθέσεις του με τους σοφιστές, **σεβασμός του Πλάτωνα** προς τον πρωταγορικό φιλοσοφικό λόγο και τη βαρύτητα των πρωταγορικών απόψεων.

- μύθος του Πρωταγόρα για τη δημιουργία του ανθρώπου και των ανθρώπινων κοινωνιών **συγγενεύει με άλλες αντίστοιχες μυθικές αφηγήσεις.**

Θεογονία Ησίοδου

Στη *Θεογονία* του, ο Ησίοδος (επικός διδακτικός ποιητής από την Άσκρα της Βοιωτίας του 8ου αιώνα) περιγράφει τη **γέννηση των θεών**, μικρή αναφορά στους ανθρώπους και καμιά για τη δημιουργία τους.

Αναφορά στη δημιουργία από τους θεούς της **πρώτης γυναίκας, της Πανδώρας**. Την ιδέα της δημιουργίας της Πανδώρας, κατά τον ποιητή, την είχε ο Δίας, που θυμωμένος επειδή ο Προμηθέας είχε κλέψει τη φωτιά από τους θεούς και την είχε χαρίσει στους ανθρώπους, θέλησε να στείλει στους ανθρώπους κάτι αρκετά κακό ώστε να αντισταθμίσει τα θετικά οφέλη της φωτιάς.

ο φωτιά, επιτρέπει στον άνθρωπο να ψήσει την τροφή του (άρα να βγει από την κατάσταση του ζώου και να καταναλώνει την τροφή του κατά τρόπο "πολιτισμένο")

ο γυναίκα που δίνει στον άνθρωπο τη δυνατότητα να σχηματίσει οικογένεια και να αναπαραχθεί επίσης "πολιτισμένα"

→ οδηγούν τον άνθρωπο να βγει από την "πρωτόγονη" κατάσταση και να περάσει στην "ιστορία" και τον πολιτισμό, του επιτρέπουν να γίνει άνθρωπος (μέσα στην απαισιόδοξη εικόνα του Ησίοδου για την ανθρωπότητα και την εξέλιξή της) Για τον Ησίοδο βέβαια, που θεωρούσε την ανθρώπινη ιστορία ως μια πορεία από μια μακάρια παιδική ηλικία σε μια θλιβερή και αβάσταχτη κατάσταση γεροντικού ξεπεσμού, η εξέλιξη αυτή κάθε άλλο παρά ευτυχής ήταν.

Προμηθέας Αισχύλου

Για τον Αισχύλο ο Προμηθέας είναι ένας μεγάλος **ευεργέτης** της ανθρωπότητας γιατί η **φωτιά** είναι το στοιχείο που επιτρέπει

- ✓ στον άνθρωπο να μπει στην ιστορία και τον πολιτισμό.
- ✓ την ανάπτυξη της γλώσσας και της γραφής,
- ✓ την ανάπτυξη της τεχνολογίας,
- ✓ την ανάπτυξη της τέχνης και της σκέψης.

Μύθος Πρωταγόρα

Ο Πρωταγόρας κρατά προφανώς την αισχύλεια θεώρηση και την αισχύλεια **αισιοδοξία**. (Αισχύλος: τραγικός ποιητής με βαθύτατες φιλοσοφικές ανησυχίες – Πρωταγόρας: φιλόσοφος με έντονους "κοινωνιολογικούς" προβληματισμούς).

ο Πρωταγόρας τονίζει κυρίως την **ανάπτυξη της κοινωνικής οργάνωσης** του ανθρώπου

➢ στο κέντρο της μυθικής του αφήγησης.

➢ ύπαρξη και επιβίωση του ανθρώπου αλληλένδετη με τον σχηματισμό και τη διατήρηση των ανθρώπινων κοινωνιών.

➢ η αρετή είναι πολιτική, με κύριο στόχο της έχει την αρμονική οργάνωση και ζωή της κοινωνίας και όχι την ηθική βελτίωση του ανθρώπου.

➢ Η άποψη αυτή του Πρωταγόρα δεν είναι ξένη προς την αρχαία ελληνική νοοτροπία :

(αρετή ιδιώτη = αρετή πολίτη – άνθρωπος = πολίτης, υπεύθυνο μέλος μιας οργανωμένης κοινωνίας).

